

Chefsjustitieombudsmannen
Elisabet Fura

Kritik mot Kriminalvården, anstalten Storboda, för begränsning av inköp av cigaretter

---

Beslutet i korthet: Intagna i anstalten Storboda tillåts inte att köpa mer än två paket cigaretter per vecka. Denna regel har kommit till uttryck i anstaltens informationsskrift om de lokala rutinerna. I beslutet uttalas att det saknas lagstöd för den begränsning av intagnas inköp som gjorts av anstalten.

Anmälan

I en anmälan, som kom in till JO den 3 juni 2011, klagade AA på att anstalten hindrar intagna att köpa mer än två paket cigaretter per vecka.

Utredning

Muntliga upplysningar inhämtades från anstalten.

Efter remiss anförde Kriminalvården, region Stockholm, genom regionchefen BB, följande.

Uppgifter har inhämtats från anstalten Storboda för utredning och framtagande av underlag till detta yttrande.

AA:s anmälan

Intagne AA har till JO anfört klagomål på att intagna i anstalten inte får köpa mer än två paket cigaretter i veckan. Han finner det ohållbart då han är storrökare och säger att hans rättigheter kränks. Han anför vidare att det saknas lagstöd mot begränsat inköp.

Utredningen

Av uppgifter lämnade av anstalten framgår att anstalten har 111 intagna vilket innebär att många askar cigaretter ska hanteras. På två av anstaltens avdelningar finns särskilda skåp för förvaring av de tillhörigheter som inte får förvaras på intagnas bostadsrum. På den tredje avdelningen finns ett förråd utanför avdelningen. I samband med promenad ska personal transportera cigaretterna till respektive intagen. Anstalten har upprättat lokala rutiner av vilka det framgår att den intagne inte medges att inköpa mer än två paket cigaretter per vecka. Informationen lämnas till intagna vid inskrivningen på anstalten. Anledningen till begränsningen av inköpet är utrymmesskäl. Anstalten har inte möjlighet att förvara större mängder

cigaretter. Vidare framgår att rökning endast får ske utomhus under en timmes promenad per dag.

Författningsbestämmelser m.m.

Enligt 1 kap. 6 § första stycket fängeslagen (2010:610), FäL, får verkställigheten inte innebära andra begränsningar i den intagnes frihet än som följer av denna lag eller som är nödvändiga för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas.

A 4 § fängelseförordningen (2010:2010), FäF, framgår att för att ordningen eller säkerheten i anstalt ska kunna upprätthållas ska de intagna följa

1. de villkor som gäller för verkställigheten
2. de rutiner som gäller i anstalten
3. de anvisningar som personalen ger, och
4. de begränsningar som gäller om var rökning får ske.

Av 1 kap. 25 § i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för fängelse, FARK Fängelse, framgår att en intagen inte får röka inomhus. Rökning får ske utomhus på tid och plats som Kriminalvården anvisar.

Av 5 kap. 1 § FäL framgår att en intagen får ta emot och inneha böcker, tidsskrifter och tidningar, dock inte sådana som kan

1. äventyra ordningen eller säkerheten, eller
2. antas motverka den behandling som han eller hon genomgår.

I övrigt får en intagen ta emot och inneha de personliga tillhörigheter som är motiverade med hänsyn till att verkställigheten ska kunna genomföras på ett ändamålsenligt sätt.

Av allmänna råden till 5 kap. 1 § FäL i FARK Fängelse framgår bl.a. att med personliga tillhörigheter avses all egendom som tillhör en intagen, t.ex. kläder, skor, pengar och försändelser. Med innehav avses att den intagne förvarar personliga tillhörigheter i bostadsrummet eller i gemensamma utrymmen i anstalten.

Av 5 kap. 7 § FARK Fängelse framgår att en intagen inte får ta emot och inneha rökverk och tillbehör, annat än i samband med tillåten rökning.

Av 5 kap. 14 § FARK Fängelse framgår bl.a. att andra omhändertagna tillhörigheter än pengar och pass ska sändas till den adress där den intagne är folkbokförd, eller till annan adress som han eller hon anger. Tillhörigheterna ska inte sändas om den intagne behöver ha tillgång till dem i anstalt, behöver dem vid permission eller annan tillfällig vistelse utanför anstalt och det är rimligt att tillhörigheterna förvaras i anstalt i avvaktan på en sådan vistelse.

Av 5 kap. 2 § FäL framgår att tillhörigheter som en intagen inte får ta emot och inneha får omhändertas och förvaras för den intagnes räkning.

Av 16 § FäF framgår att Kriminalvården ska, om inte något annat är föreskrivet, se till att tillhörigheter som omhändertagits förvaras på ett betryggande sätt.

Kriminalvårdens, region Stockholm, bedömning

AA har anfört att han finner att hans rättigheter kränks av att anstalten inte tillåter inköp av mer än två askar cigaretter i veckan. Av anstaltens informationsskrivelse och lämnade uppgifter bekräftas uppgiften om en begränsning av antalet cigarettaskar för förvaring. Som skäl härför anger anstalten en begränsning av utrymme.

För att Kriminalvården ska kunna upprätthålla kravet på att förvara omhändertagna tillhörigheter på ett betryggande sätt måste hänsyn tas till det förvaringsutrymme som faktiskt finns på anstalten. Regionen finner det även rimligt att beakta det antal cigaretter, med begränsningen i inköp, en intagen faktiskt har tillgång till under en

vecka och det faktum att rökning på anstalten endast får ske utomhus under promenadtid. I praktiken innebär det drygt fem cigaretter under en timmes utevistelse. Frågan om en begränsning av antalet cigaretter under promenadtid har tidigare prövats av JO i beslut den 6 maj 2010 (dnr 5749-2008). Med hänsyn till kriminalvårdens förvaringsansvar och det begränsade förvaringsutrymme som anstalten har att tillgå bedömer regionen att anstaltens inköpsbegränsning är rimlig.

AA gavs tillfälle att yttra sig över remissvaret.

Bedömning

Kriminalvården har bekräftat att intagna i anstalten Storboda inte medges att köpa mer än två paket cigaretter per vecka. Denna regel har kommit till uttryck i anstaltens informationsskrift om de lokala rutinerna. Som Kriminalvården redogjort för har JO tidigare prövat frågan om begränsning av det antal cigaretter som en intagen tillåts inneha under promenad (dnr 5749-2008). Frågan om intagens rätt att inneha cigaretter i bostadsrummet har, efter att nya bestämmelser på detta område infördes den 1 april 2011 genom fängelselagen (2010:610) och fängelseförordningen (2010:2010), prövats av domstol (se Kammarrätten i Göteborgs dom den 16 september 2011 i målnr 4152-11). Den fråga som är aktuell i detta ärende är Kriminalvårdens möjlighet att bestämma vad en intagen får använda sina pengar till.

Av 8 kap. 2 § första stycket 2 regeringsformen framgår bl.a. att föreskrifter om förhållandet mellan enskilda och det allmänna som gäller skyldigheter för enskilda eller i övrigt avser ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden ska meddelas genom lag. Utan hinder härav kan dessutom regeringen efter bemyndigande i lag meddela föreskrifter i vissa angivna ämnen. Av motiven till den nämnda bestämmelsen (prop. 1973:90 s. 210) framgår att med ingrepp bör förstås sådana åtgärder från normgivarens sida som allmänt anses innebära inskränkningar i enskildas dittillsvarande handlingsfrihet, möjligheter att förfoga över egendom etc.

Fängelselagen innehåller inte något bemyndigande till regeringen att meddela annat än verkställighetsföreskrifter. Till följd härav får inte heller Kriminalvården utfärda annat än verkställighetsföreskrifter (41 § fängelseförordningen). Verkställighetsföreskrifter utmärks av att de inte får tillföra något väsentligt nytt (se prop. 1973:90 s. 211).

Av 3 kap. 3 § fängelselagen följer att en intagen har rätt till ersättning från Kriminalvården om han eller hon har utfört eller deltagit i anvisad sysselsättning. I 3 kap. 4 § fängelselagen finns bestämmelser om Kriminalvårdens rätt att hålla inne viss del av nämnda ersättning för permissions- och frigivningsändamål. Vidare finns i 3 kap. 5 § samma lag en bestämmelse om att Kriminalvården från sådan ersättning får ta medel för att ersätta eller återställa egendom efter skadegörelse från den intagnes sida. Enligt 5 kap. 2 § fängelselagen krävs Kriminalvårdens medgivande för att en intagen ska få disponera pengar som har omhändertagits med stöd av samma lagrum.

Enligt 3 kap. 10 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för fängelse, KVFS 2011:1, (fängelseföreskrifterna) ska utbetalning av ersättning för sysselsättning ske genom att det intjänade beloppet sätts in på ett kontantkort avsett för den intagne. Enligt 5 kap. 5 § fängelseföreskrifterna får en intagen, med undantag för det belopp som hålls inne för permissions- och frigivningsändamål, disponera sådan ersättning för sysselsättning som avses i 3 kap. 3 § fängelselagen.

Enligt fängelseföreskrifternas Allmänna råd till 5 kap. 1 § fängelselagen avses med innehav bl.a. att den intagne disponerar pengar på ett sådant kontantkort som avses i 3 kap. 10 § fängelseföreskrifterna.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det inte finns några bestämmelser i fängelselagen som ger Kriminalvården rätt att bestämma hur en intagen får använda de medel som finns på det ovan nämnda kontantkortet.

Utgångspunkten måste således vara att intagna får använda medlen på kontantkortet för att köpa varor så länge dessa varor inte är olagliga att köpa eller inneha. Cigaretter är inte olagliga att köpa eller att inneha. Det finns inte heller något generellt förbud mot tobaksvaror inom Kriminalvården utan enbart föreskrifter som anger när och var rökning får ske samt under vilka omständigheter rökverk och tillbehör till dessa får tas emot och innehas.

Enligt min mening bör det krävas stöd i lag för att Kriminalvården ska få begränsa intagnas inköp med medel från kontantkortet. Sådant lagstöd saknas och det var således fel av anstalten att i de lokala rutinerna införa en sådan inköpsbegränsning. En annan sak är att Kriminalvården på grund av utrymmesbrist haft rätt att bestämma att cigaretter överstigande en viss mängd inte kan förvaras i de härför avsedda skåpen utan får förvaras bland den intagnes tillhörigheter i förrådet.

Ärendet avslutas.